

**Minnestal hållet vid
biskopen öfver
Hernösands stift
kommendören m.st. k.
a...**

Lundström, Anton

8 Ea Landgren, L.

National Library
of Sweden

LANDORFEN, L.

1888.

Kungl. biblioteket

0 0000 000102584

likpred.
Före 1900.

MINNESTAL

HÅLLET VID

BISKOPEN ÖFVER HERNÖSANDS STIFT

KOMMENDÖREN M. ST. K. AF K. N. O.

KYRKOHERDEN I HERNÖSANDS OCH SÄBRÅ FÖRSAMLINGAR M. M.

HERR DOKTOR LARS LANDGRENS

BEGRAFNING

I HERNÖSANDS DOMKYRKA

TISDAGEN DEN 10 APRIL 1888

AF

ANTON LUNDSTRÖM,

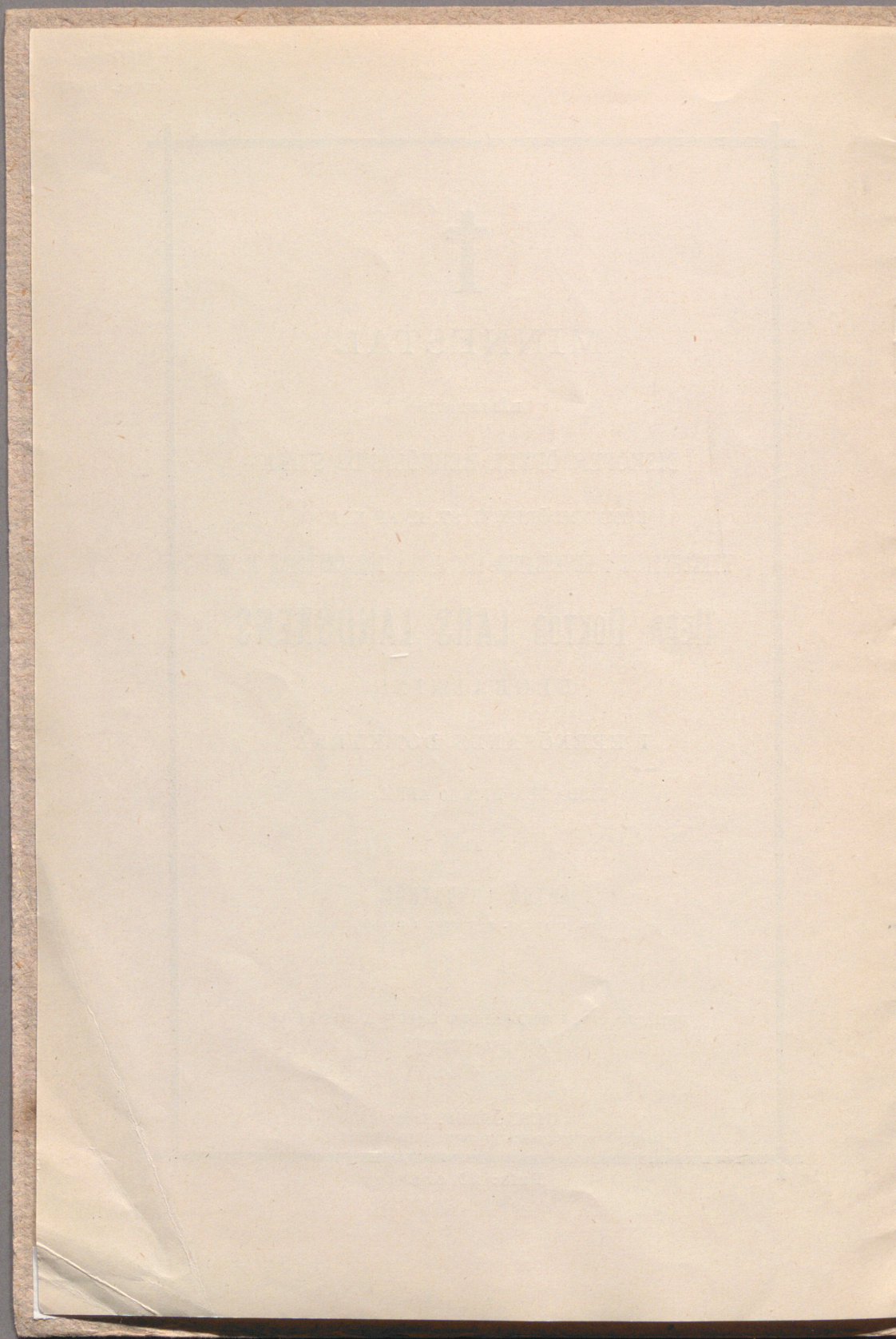
THEOL. KAND., T. F. PASTOR I HERNÖSAND.

BEHÅLLNINGEN TILLFALLER LAPPSKA MISSIONEN

HERNÖSAND, 1888.

HERNÖSANDS-POSTENS TRYCKERI-AKTIEBOLAG.

Pris: 25 öre.

MINNESTAL

HÅLLET VID

BISKOPEN ÖFVER HERNÖSANDS STIFT

KOMMENDÖREN M. ST. K. AF K. N. O.

KYRKOHERDEN I HERNÖSANDS OCH SÄBRÅ FÖRSAMLINGAR M. M.

HERR DOKTOR LARS LANDGRENS

BEGRAFNING

I HERNÖSANDS DOMKYRKA

TISDAGEN DEN 10 APRIL 1888

AF

ANTON LUNDSTRÖM,

THEOL. KAND., T. F. PASTOR I HERNÖSAND.

BEHÅLLNINGEN TILLFALLER LAPPSKA MISSIONEN.

MINNESTAL

UTGITT 1888

BISKOPEN ÖFVER HERNÖSANDS STIFT

ROKNEBYNERS M. M. A. K. F. O.

VERKSAMHET I HERNÖSANDS DEN TIDIGARE TID

HERR DOKTOR LARS LANGGREN

BERÄTTNING

I HERNÖSANDS DOKTRIN

FRÅN 1840 TILL 1888

ANTON LINDSTEDT

HERNÖSAND, 1888.
HERNÖSANDS-POSTENS TRYCKERI-AKTIEBOLAG.

Veten I icke, att på denna dag är en kämpe och stor man fallen i Israel? (2 Sam. 3: 38).

Mine ähörare!

Kyrkoklockorna hafva i dag — dofva och tunga — kallat oss till sorgfest uti templet. Vi äro visserligen ej ovana att hörsamma dylika kallelser; dock tror jag, att vi nu med djupare vemod och sorg än eljes hafva församlat oss här. Hvarje människas död är visserligen egnad att stämma vårt sinne till allvar, ty den talar till oss om förgängelsen; men ännu allvarligare intryck gör dock en sådan människas död, som haft stora, viktiga och dyrbara värf att utföra och mycket verkat till allmän och enskild bättnad och välsignelse, ja, som inom Guds församling framstått såsom en af dess förnämste kämpar. Det är omkring en sådan mans bår vi i dag hafva församlat oss. »En stor man, en väldig Guds kämpe har med Biskop Lars Landgren fallit till marken» — det är den allmänna tanke som vid underrättelsen om hans död gått öfver tusendens läppar. Om derföre inom det Gamla Testamentets Israel vid en kämpes — Abners — död, denna klagan höjdes: Veten I icke, att på denna dag är en kämpe och stor man fallen i Israel och folket instämde deri under tårar, så hafva vi i dag anledning att höja samma klagsång: en stor man, en kämpe är fallen i Israel. Han har nyss inför våra ögon invigts till hvilan i grafven. Herrens församling har talrikt samlats i helgedomen att begråta honom och säga honom sitt sista tack och farväl. Men — icke sant? — från en älskad kämpes bår skiljes man ej så lätt. Man vill dröja der ännu en stund och i minnet återkalla hans bild och älskande tänka på det verk han utfört. Så är det ock, såsom vi tro, med oss i dag. Nåväl! Låtom oss då en stund dröja kvar i helgedomen omkring den vördades bår och ännu en gång — den sista — framställa bilden af den fallne kämpen. Vi må göra

det för att deraf lära oss något, lära oss framförallt, såsom någon har sagt*), att beundra — icke menniskan utan Gud.

Biskop Lars Landgren föddes den 14 Maj 1810 i Östervåla församling af Vestmanland af bondeföräldrar, hvilka under gossens späda ålder flyttade öfver till Tierp i Upland, der fadern innehade ett hemman på arrende**). Om hans föräldrar är ej mycket kändt. Fadern säges hafva varit en sträfsam jordbrukare af gamla stammen, med ett sträft och barskt sinnelag. Från honom synes sonen Lars hafva ärft, om vi så få säga, yttersidan af sin personlighet. Modren skall hafva varit särdeles rikt begåfvad å hufvudets vägnar, af mera vekt och känsligt sinne, ja, vi våga tillägga troligen med ett fromt hjerta. Från henne har sonen utan tvifvel ärft sin rika begåfning, sitt skarpa minne, med ett ord innersidan af sin personlighet. Troligt är ock att Biskop Landgren, liksom mången annan storman inom kyrkan, redan från tidiga barndomen vid modersbarmen fått mottaga djupa evighetsintryck. Ofta hördes han tala om sin moder med djup rörelse och ömhet. Tidigt fick han öfva sig med ett sträfsamt lif under försakelser. Det hem, från hvilket han utgått, var ju ett vanligt bondehem, som kunde sägas vara mera fattigt än rikt. Och om ock fadern möjligen egde tillgångar att i någon mån försörja sonen under hans vistelse vid akademien, ville han det ej. Då Landgren hemkom såsom student och tillfrågades af sin fader: hvad skall du bli, svarade han: jag skall taga graden. Häröfver blef fadern, som helst velat se sonen såsom prest, högeligen misslynt. En prestson i närheten hade nemligen uppehållit sig 10 år vid akademien för att taga graden och ändå blef det intet af honom. Skulle nu ock hans son taga graden! — Misslynt öfver sonens beslut, förklarade derföre fadren: »skall du taga graden får du ej af mig ett kopparöre» och med detta utslag fick sonen nöja sig. Han tog nu farväl af hemmet och sade vid afskedet: nu vänder jag ej tillbaka förr än jag kommer igen såsom magister, och han höll ord. Han uppehöll sig nu endast kortare tider vid akademien

*) Se Minnesteckning öfver H. W. Ulf af Prof. W. Rudin, sid. 6.

***) Se Vårt Land, dagl. uppl. N:o 75, 1888.

och innehade dels konditioner å landsbygden, dels vikariat vid läroverk. Troligen var det under denna tid han fick vänja sig vid att under dagens lopp arbeta för andra och använda nattens timmar för egna studier och meditationer, en vana, som följde honom ända in i ålderns sena höst. »Flitens lampa på hans arbetsbord, säger en man som stått honom nära, har under många år varit oss en ständig maning att komma ihåg de apostoliska förmaningsord som han lätit upphänga öfver sin hvilobädd: tiden är kort!» — Trots ekonomiska svårigheter gick nu studiearbetet med rask fart framåt. 1833 nådde studenten Landgren målet för sina ifriga sträfvanden, då han erhöll lagerkransen. Under sina studieår gynnades han dock icke af god helsa. »Min moder, sade han ofta sjelf, trodde aldrig att det skulle blifva något af mig för min sjuklighets skull. Hennes tanke var, att jag skulle bäddas i förtidig graf eller ock såsom sjukling framsläpa mitt lif». Flera af oss hafva säkerligen hört huru han under dessa sina studieår led af svår blodspottning, så att han, då han deraf ansattes på sina promenader, måste långa stunder stödja sig mot något träd vid vägen och hemta sig, misströstande om att nå sin bostad lefvande. Hade han redan som mycket ung mottagit religiösa intryck, lärde han sig nu säkerligen under ekonomiskt tryck och kroppslig svaghet att bedjande se upp till sin Gud.

Efter afslutade filosofiska studier egnade sig D:r Landgren åt skolans tjänst och var flera år apologist vid Upsala läroverk. Under arbetet som skolman studerade han flitigt teologi och aflade teol. kand.-examen 1838 samt utnämndes till rektor vid Hudiksvalls läroverk 1839, hvilken befattning han innehade i 5 år. Hans lärjungar från denna tid tala ännu om huru konkret och åskådlig han visste göra sin undervisning. Det var också just något för Biskop Landgren kännetecknande att tala konkret och åskådligt. Han for ej i höjden med sitt tal utan rörde sig ofta med bilder och liknelser från det naturliga lifvets område eller ock berättelser, hvilka han var en mästare i att väl och träffande använda uti sina yttranden. Det var en frisk, kraftig realism uti alla hans ord. Derom vittna alla, som stått honom nära. Mången tyckte väl ibland att den form, i hvilken han

klädde sina ord, kunde hafva varit mera polerad och fin än den var, men säkert är, att kärnan i hans ord var alltid frisk och gedigen och saken, hvarom fråga var, framstod klar och lefvande, sedan han yttrat sig derom.

Huruvida D:r Landgren redan som student haft tanke på att blifva teolog och prest, är oss ej känt; men det synes oss mindre sannolikt, att så är. Troligen var det under arbetet i skolans tjänst som tanken på prestembetet mera afgjordt trädde fram hos honom. En fråga som härmed sammanhänger och som rörande en så storslagen personlighet som Biskop Landgrens skulle för oss vara af intresse är den, när hans öfvergång till positivt kristlig tro skedde. Härom är intet känt med säkerhet. Och många ödmjuka kristna personligheter föra ju ej till torgs inför hvar man sina inre, djupa lifserfarenheter på hjertats område. De behålla sådant för sin Gud och sig sjelfva. Så synes ock Biskop Landgren hafva gjort. — Att han dock på hjertats mark haft strider att utkämpa och kriser att genomgå för att komma fram till personlig tro på Kristus, är ej tvifvel underkastadt. — Vid tidpunkten för hans vetenskapliga utveckling herskade Hegels filosofi vid högskolan och hade intagit den tidens teologiska tänkande. D:r Landgren blef ej här af oberörd. Äfven han tju-sades af Hegels lärosystem och blef till en tid Hegelian. Härom har han sednare yttrat till sina vänner: »jag behöfde flera år för att frigöra mig från den akademiska luft jag inandats», och hvad detta betydde i hans mun, förstå alla, som känna den tidpunkt, hvarom här fråga är.

År 1841 prestvigdes D:r Landgren af Erkebiskopen af Wingeård och sökte samma dag Delsbo pastorat, till hvars kyrkoherde han utnämndes 1842 och som han tillträdde 1844 samt blef redan året derpå kontraktsprost i Helsinglands norra kontrakt. Från denna tid blef han allmänt känd och högt värderad såsom prest och teologisk skriftställare. Hvad han under sin 32-åriga verksamhet derstädes verkat såsom församlingslärare och skriftställare är för de flesta tillräckligt känt. Dock må vi i detta sammanhang erinra något derom. — Då D:r Landgren kom till Delsbo var församlingens tillstånd ej särdeles godt och berömvärdt, särskildt gäller detta om en del af församlingen. Full af

lågande nit och mod — han var nu i sin mannaålders kraft — grep han in med mycken djerfhet. »Dit icke hvarken läns- eller fjerdingman vågade sig, — säger en skildring om honom — dit gick dock Landgren, till tjufvar och lönnbrännare och talade sanningens och kärlekens helsosamma ord». Att han skulle möta ovilja och hat från de illasinnades sida, är tydligt, men han fälde ej modet. Troligen använde han så mycket flitigare de medel, han rekommenderade till dem, hvilka han såsom Biskop vigde till prester, vi mena: böner och tårar. Flitigt samlade han folket omkring sig och tolkade för dem Guds heliga ord. Desslikes sökte han genom skolors upprättande gifva det unga släktet kristlig kunskap och fostran. D:r Landgren visade i lefvande gerning osanningen af den beskyllning som ofta slungas mot nitiska prester att de skulle vara ljusskygga och vilja qvarhålla folket i okunnighet och mörker. Nej en sund och gedigen folkbildning — se der hans mål. Härom säges i en skildring af hans lif: »Redan vid sitt tillträde af Delsbo pastorat hängaf sig Landgren åt folkundervisningens höjande. Han uppsökte lämpliga lärareämnen och utbildade dem sjelf, innan ännu några läroanstalter för småskole- och ersättningsskollärare funnos. Träffade han under sina resor någon lämplig skollärare, så drog han honom rätt ofta till Delsbo genom att ur egen kassa höja hans lön. Många äro de lärare, som börjat under hans handledning och sedermera med understöd af honom genomgått fullständig seminariekurs. Denna stora sinnens taktik att hjälpa fram och kring sig samla dugligt folk har Landgren behållit äfven såsom Biskop. För att sätta norra Helsingslnds skollärare i stånd att följa med sin tid och taga kännedom af hvad som i bokväg utkom af intresse å deras område verkade han för och bidrog kraftigt till grundläggandet af folkskolebibliotek för kontraktet. Samma nit för utvidgad beläsenhet äfven bland embetsbröder visade han då han skänkte »ett halft tusende» till ett bibliotek för kontraktets prester *). Då församlingen ej var villig att så snart som pastor önskade och i så stor skala som han ansåg nödigt i en illa beryktad trakt af socknen bygga skolhus med

*) Se Vårt Land, daguppl. n:o 75, 1888.

rymlig sal så att äfven bönestunder och gudstjenster der kunde hållas, så sade Landgren helt lugnt vid stämmans slut: »skolhus skall det bli jag bygger det väl sjelf». Traktens utskum harnades öfver hans oböjligt fortsatta sträfvande att genom förbättrad barnundervisning och Guds ords förkunnande hejda dess onda inverknings och samma qväll, som det nya skolhuset invigdes, upptrände detta dåliga följte en större hölada i en annan del af socknen. Vid åsynen af eldsvådan och under det hans omgifning bittert klagade öfver en så inbiten ondska, sade Landgren: jag bygger väl ett skolhus i den der trakten också då. Och så gjorde han äfven *). »En oegennyttigare man hade Delsbo icke sett. D:r Landgren var delegare i ett företag i trakten, som oförmodadt skaffade honom några och tjuu tusen kronor. Heraus mit dir, Jockum! sade Luther vid ett tillfälle, då han skänkte sin sista Joachims-thaler åt en nödstäld, och när man lemnade D:r Landgren hans nyss omnämnda vinst skickade han den med omgående till ett sjukhus i stiftet. »Hvad skall jag med de pengarne» sade han **). Så nitälskade den hädangångne för folkets väl, för dess upplysning och förkofran i kristlig kunskap. Vi betona detta: i kristlig kunskap. Ty främst bland alla folkskolans ämnen satte D:r Landgren kristendomsundervisningen och det i Evangelisk Luthersk anda. Härom har han yttrat — gent emot en »friare» skoluppfattning — när allt kommer omkring skall det visa sig att äfven i fråga om endast medborgerlig bildning intager kristendoms-kunskapen utan gensägelse första rummet. Ja svarar man, vi vilja hafva religionskunskap äfven vi fast icke någon bestämd religion. Visserligen! Så kan man ju äfven säga: jag är en god fosterlandsvän jag, jag älskar fäderneslandet jag, fast icke något bestämdt fädernesland, utan fäderneslandet i allmänhet. Jag älskar goda gerningar jag, men ej bestämda goda gerningar utan goda gerningar i allmänhet *). På tal om katekesen säger han: ehuru man i katekesens utanläsning funnit en skenfager anledning att hundsvottera presterskapet, så gäller dock såsom man tydligen finner sjelfva hufvud-

*) Se Vårt Land, daguppl. n:o 75, 1888.

**) Se Förr och Nu, sid. 156.

anfallett alla kristendomens läror; ty så länge en enda flick står kvar af den kristna uppenbarelsen, så hafva våra verldsförbättrare ingen ro. Här är ej fråga om utan- eller innanläsning utan om två motsatta uppfattningar. Ju klarare, bestämdare remnan göres, ju öppnare och redligare blifver striden och ju omöjligare är det att misstaga sig på vänner och motståndare. Men Kristi namn har en för god klang att icke Hans motståndare dermed skulle vilja smycka sig *). Här må tillika anföras att under D:r Landgrens verksamhet i Delsbo reparerades kyrkan, ny- och ombygdes prestgårdarne, uppfördes 13 skolhus af hvilka han skänkt flera m. m. hvarjemte han lifigt deltog i församlingens allmänna angelägenheter. Han synes hafva räckt till för alla och allt och ingen församlingsmedlems vare sig andliga eller lekamliga väl var för honom likgiltigt.

Under sin verksamhet såsom prost och kyrkoherde i Delsbo är det ock som D:r Landgren skrifvit sina förnämsta teologiska arbeten. Vi må angående dessa anföra ett utdrag ur en skildring öfver hans lif, då han utnämndes till Biskop öfver detta stift: såsom vetenskaplig skriftställare har han utgifvit »*Grunddragen till läran om dopet*» (andra upplagan 1857) der han gjort till sitt syftemål att uppspara och afteckna nervträdarne i vår kyrkas lärosystem, under full öfvertygelse att detta system äfven är skriftens; att säga något *nytt* har så mycket mindre varit hans afsigt som han anser alla »störslätiga» steg utöfver vår kyrkas bekännelse för beklagligt återfall i gamla villfarelser. I *Grunddragen till läran om Gud* (1865) säger han att om vår kyrka, såsom några föregifva, far med falsk och förderflig lära, så sker henne all rätt om hon förnedras, kan åter visas att detta föregifvande är grundfalskt, så fordras att läroståndet gör sin skyldighet, hvarför det gäller att å ena sidan framställa trossanningarne i hela deras strängt bibliska objektivitet och å andra sidan visa, huru alla de grundsatser, af hvilka den kristna meniskan i det dagliga lifvet uppfylles och drifves, hafva sitt fasta underlag i dessa grundsanningar — att visa huru de till utvärtes anseendet för verldsmenniskan så fränstötande dogmerna genom

*) Vårt Land anf. n:o 75.

Guds Andes bemedling liksom öfvergå i den kristna människans kött och blod och utgöra hennes helsa, lif och salighet eller med andra ord att redovisa för den tro och det hopp som i oss är». I »*Grunddragen till läran om rättfärdiggörelsen*» ansluter sig D:r Landgren på det närmaste till vår kyrkas lära om »den allra största trosartikeln» (Luthers ord), dels på grund af denna läras öfversvinneliga makt att upplyfta, hugsvala och lifva och stärka själ och ande, dels förmädd dertill af det faktum att icke gerningslärans utan försoningens predikare gått främst i striden mot samtidens laster och vanarter, samt grundlagt de storartade företag till världens kristianisering som så lifligt erinna om kyrkans Apostoliska ungdomstid. I *Grunddragen till läran om Helgelsen* (1861) är åter ett högviktigt ämne före: då man anmärkt, dels att de, som synas bäst nitälska för religionen icke alltid äro de sedligaste, dels att de fromma ofta ej anse någonting annat höra till helgelse och goda gerningar än andaktsöfningar, almosor och bidrag för omedelbart religiösa ändamål under det att en pligt-trogen verksamhet uti ens kall vore en verldslig sak, som på sin höjd kunde fördragas såsom ett nödvändigt ondt — och då en del kristna i alla tider skickat sig så att dylika anmärkningar befunnits befogade, blifver en allvarlig undersökning af sedelärens grundsanningar nödvändig på det att såväl det andliga skrymteriet som den profana samvetslösheten må förjagas ur Herrens helgedom. I *Grunddragen till läran om kyrkan* (2 uppl. 1874) försvarar han mot prelatensiskt hierarkiska tilltag kyrkans frihet på samma gång som han häfdar hennes fasthet i förhållande till sekterna». (Se Förr och Nu årg. 1876 sid. 158). Här i Delsbo skref han ock sin utmärkta missionshistoria (2 band) 1871. Hvilken möda detta historiska verk kostat honom, kunna vi lätt förstå, då det gälde att taga kännedom om de olika ländernas missionssällskaper och arbetsfält, tidskrifter och tidningar rörande missionsaken. För detta arbetes fullbordan, säger en med förhållandena bekant, studerade D:r Landgren natt och dag, läste, skref och gret, då det gälde att i detta arbete framställa hjelteprof af kristlig tro och uthållighet.

Det var gifvet att en sådan kraftfull och nitisk herde med sådan lärdom och insigt, som den Landgren egde, skulle blifva

allmänt känd och vinna utmärkelse. Också uppfördes han på förslag till biskopsembeten: i Visby 1858 och här i detta stift 1864 samt 1876, då han af konungen utnämndes till Biskop. Så skulle han då skiljas från sitt kära Delsbo der han arbetat så mycket och lidit mycket ej blott under arbetet för församlingen utan ock derigenom att Gud der genom döden frantog honom hans hustru och tvenne söner. Hade hans eget hjerta så småningom växt fast genom kärlek vid församlingen, så var ock församlingen i sin helhet fästad vid honom. Detta visade sig vid hans afskedsord till församlingen. Utgående från Pauli ord: den är intet som sår utan det är Gud som växten gifver, bjöd han alla sitt farväl. »Den vörnadsvärde gubben, heter det i en skildring härom, stod der så enkel med sitt Biskopskors på bröstet och sade alla sitt: farväl! Farväl till alla, män, mödrar, ungdom och barn; ja farväl du gamla helgedom! Farväl du gamla dystra kyrkogård. Intet öga var härvid torrt och kyrkan genljöd af snyftningar». Flera yttrande från enskilda församlingsmedlemmar vid afskedsstunden bevaras, som uttrycka hvad församlingen kände. En sade klagande: vi hafva ej värderat den skatt, vi haft och därför tog Gud honom bort från oss. En annan: måtte Gud låta honom länge lefva så, att han får blifva till gagn der, dit han kommer, då han ej fick vara i ro här. En tredje: det var väl Guds vilja, förstår jag, att de skulle taga honom från prostgården, men se ur våra hjertan tager honom ingen. (Se Förr och Nu, årg. 1876 sid. 158).

Vi nämnde att prosten Landgren utnämndes till Biskop härstädes 1876. — Utnämningen kom för honom oväntad och öfverraskande. Han brast i gråt vid underrättelsen härom. Dock — prosten Landgren hade ej tid att länge försjunka i känslasom fruktan. Han begynte omedelbart taga kännedom om stiftets förhållanden och väl invigd och satt på biskopsstolen grep han in, såsom högv. domkapitlet i sin minnesruna öfver honom säger, med en ynglings kraft ledd af åldringens rika erfarenhet. Samma lågande nit och aldrig tröttnande ifver som utmärkte honom såsom församlingsherde i Delsbo, samma lågande nit eldade honom vid arbetet såsom Biskop öfver detta stift.

Det tillhör ej mig såsom yngling att fälla omdömen om

hans verksamhet såsom stiftets chef och ordförande i Domkapitlet; men så mycket kan dock sägas att, der missförhållanden i församlingslifvet visade sig eller der en församlingsslärare var vårdslös, försumlig ja, lastbar, der skydde han ej att gripa in. Och att han ej skött stiftets angelägenheter på ett mekaniskt och stelt sätt är oss alla väl bekant. Han var för öfrigt ej en »formernas man», utan ville helst följa sitt eget hjertas maning och hvad han ansåg rätt och sant och enligt med Guds ord och kristliga bud, det ville han med kraft genomdrifva. — Hela sitt hjertas intresse inlade denne gamle vördade uti sitt embete såsom Biskop. Många äro de nätter han genomvakat bedjande för eller sörjande öfver den ene eller den andre församlingen eller församlingssläraren. Den som i dag har äran tala i denna församling mins huru han talat flera gånger derom att sömnen flytt han öga för omsorgen om Guds församlings väl.

Varmt älskade Biskop Landgren den kyrka, hvars tjenare han var. Denna hans kärlek visade sig i allmänhet då, när det gälde att vinna lärare i församlingarne. Han ville framförallt hafva troende, ödmjuka prester och lärare och härutinnan var han så angelägen, att han, som eljes värderade vetenskaplig bildning och fostran, hellre förbisåg om prestkandidaten ej fylde de vetenskapliga kraf som med rätta på en sådan kunna ställas, än han tillsatte prester i församlingarne med visserligen goda studier och grundlig bildning, men utan andens lif. Under allt detta låg säkerligen — om han ock i mångas ögon synes hafva gått för långt — den varmaste kärlek för kyrkans framtida uppblomstring och folkets väl. — Kunna församlingsslärarena, eldade af kärlek till sin Herre, predika korsets Evangelium och lefva för församlingens andliga fostran i kristlig tukt — fria från politiska och oandliga studier — skall kyrkan bestå, och endast då kan sektväsendet göras om intet, om presterskapet helt lefver för Herren och troget utbreder Evangelii värmande ljus. Gent emot alla farhågor för kyrkans bestånd har den affidne sagt till oss: gör du din pligt, Herren sörjer för det öfriga. Om kyrkan tålmodigt följer sin gudomliga Frälsares fotspår, skall hon ock i sin tid uppstå med Honom förherrligad*).

*) Uttalande till stiftets presterskap, 2 h. sid. 15.

Denna Biskop Landgrens kärlek till kyrkan hindrade honom dock ej att mera vänligt än mången annan i hans ställning tänka och tala om sekterna och fri-församlingarne. En fri lekmanverksamhet fick rum i hans tanke och hjerta, blott den gick uti Evangelisk-Luthersk anda och kyrklig riktning. Härom skrifver den aflidne: Presterskapet måste alltid bevara en själfständig ställning bland alla rörelser; men med all välvilja och goda råd bemöta dem, som visa sig vara trogna i sanningens tjenst. Att tvista med de genstörtiga lönar ej mödan; ty bevisningen, huru klar som helst, halkar vanligen förbi deras förstånd, men upphetsar deras motsägelsselust och således har man försämrat i stället för förbättrat. Med bönehusen har mycket dåligt spel blifvit bedrifvet, särdeles i de södra orterna, och äfven i de norra städerna brista ej försök att drilla dem i baptisternas händer. Härigenom har själfva ordet bönehus blifvit ett i mångas öron illaljudande ord och liktydigt med dissenternäste. Men det är oskickligt och i hög grad förderfligt att så döma i klump. Det är ett gammalt ordspråk: att såsom man behandlar människan, sådan blir hon. Orättvisa herrar tillskapa näsvisa tjenare. — — — Att äfven utom gudstjensten få sammanträda dels för Guds ords hörande och bön, dels för rådplägning om missionen och andra angelägenheter, måste väl i ett kristligt land få ske, utan både påtal och misstankar, alltintildess man befinnes verkligen umgås med förrädiska tankar mot sitt modersamfund; det går an att älska utan att förföra, det går an att vara en krigare utan att vara våldsman, det går an att öfva lekmanverksamhet utan falskhet och öfvermod (sectväsendet sid. 24—25), och åter: jag sätter dem främst i min kärlek som tänka allvarligt och rätt, dernäst dem som tänka allvarligt men orätt och i sista rummet dem som hvarken tänka allvarligt eller rätt*).

I sitt enskilda förhållande till stiftets prester var Biskop Landgren rättfram, öppen och oförstållsam, utan svek och skrymtan, kärleksfull och vänlig. I hans personlighet fans intet af prelatensisk höghet som gjorde förhållandet mellan öfver- och underordnad kyligt och stelt. Välkommen var man till honom

*) Vårt Land, veckoupl. N:o 2, 1885.

närhelst man kom och man kände att man närmade sig en faderlig vän. I hans umgänge trufdes man godt; ty hans samtal voro burna af frisk kraft och godmodighet, ibland till och med af den godmodigaste humor. — Sådan är bilden af denne hedersman af gamla slaget. Och dock är vår teckning blott den allrasvagaste skuggritning af honom. Vi hafva ej kunnat här ingå på skildringen af hans nitälskan för nykterheten och hans arbete derför; vi hafva ej berört hans verksamhet såsom riksdagsman och ledamot af kyrkomötet, ej heller hans öppna sinne för allt stort och ädelt, hans kärlek till konsten m. m. Han har räckt till för alla och allt och med afseende på honom gäller: intet mänskligt är för mig främmande. — Mycket har han arbetat och verkat, mycket har han kämpat och lidit. Utan öfvermod skulle han kunnat hafva sagt: jag har mer arbetat än de fleste andra, dock ej jag utan Guds nåd som i mig är. — *Han* har nu gått till ro. Såsom det höfdes en Guds kämpe föll han på sin post, midt uti sin verksamhet.

»Rätt har Han att sofva, den gamle, i ro,
Ty ärligt han verkat i kraft och i tro,
Lång saknad Han lemnar ibland oss».

Frid vare nu öfver hans stoft! Välsignelse öfver hans minne!

Nu blott några ord! Vi ville säga från detta rum ett ord till dig, du sörjande enka. Mycket har du förlorat med hans bortgång. Du har stått honom närmast af oss alla, du har sett hans strider och fröjder, du har hört hans böner och lofsånger. Bevara hvad du sett och hört såsom heliga minnen! Och låt minnet af din make dagligen lyfta din ande till den Gud, som han tjänade och bekände. Må denne Guden genom sitt Evangelium skänka tröst och stillhet åt ditt hjerta under den sorgetid som nu stundat och låt sorgen och saknaden föra dig allt närmare Guds fadershjerta. Hvila der stilla i tro, tilldess du får höra det sköna budskapet från din Gud: kom till mitt rike, träd upp i min saliga himmel!

Och vi, älskade fäder och bröder, som ännu stå kämpande under korsets fana. Hvad skola vi nu göra, då vår främste man fallit? Hvad har denna sorgfest att säga oss? Då hjeltekonun-

gen Gustaf II Adolf föll på Lützens slagfält, grepos visserligen hans krigare af djupaste sorg. Men budskapet om hjeltekonungens död öfvade ock en annan verkan på deras sinnen: de grepo fastare om sina svärdsfästen och rusade med eldig fart i striden och — de segrade. Låtom oss handla äfven så! Låtom oss så mycket fastare nu fatta om vårt svärd, som är Guds ord, och med hänförelse och tro kämpa hvar på sin plats! Segern blir vår, ty vår öfverherde Kristus lefver och går ännu i spetsen för sin kämpande här. Vi må då ej fälla modet utan resa upp banéret högt, strida och kämpa under tårar och böner, tilldess vi tillsammans med den vördade gamle, som vi nu skola sänka i graf, få sjunga segersången inför vår himmelske öfverherdes tron!

Och du kristna församling — hvad skola vi säga till dig? Jo, detta: Tänk på din lärare, som dig Guds ord sagt hafver och efterfölj Hans tro! Den vördade Biskopen, som slutit sitt öga till ro i grafven, har ofta för dig i tempel och bönhus tolkat den himmelska sanningen. Har du tagit vara på hans lärdom, förmaningar och tröst? Ransaka dig i dag invid hans bår och tänk efter hvad Gud genom honom sagt dig! Många och dyrbara sanningsord har han uttalat. Bevara dem troget! Låt den lära han förkunnade vara dig kostelig och kär och bevara den såsom den dyrbaraste klenod. En gång skall du möta din herde inför Guds och Jesu Kristi domstol. Då blir fråga om huru du hållit de ord, som han dig sagt hafver i sin Herres namn. Vid tanken derpå, se till att du må kunna bestå! Gud hjelpe dig och oss alla dertill!

O Gud, Dig bringa vi till sist vårt hjertas tack för allt hvad du gifvit oss och din kyrka genom denna din tjenare. Dig tacke vi för allt hvad han genom din nåd tänkt, talat och gjort till församlingens bevarande och stärkande i tron, kärleken och hoppet! Håll nu din skyddande hand öfver hela din kyrka och församling och gif oss genom din rika barmhertighet en öfverherde, som framförallt älskar dig, vår Gud och vår Frälsare och för din skull älskar församlingen! Hör oss, genom Jesus Kristus vår Frälsare! Amen!

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs and appears to be a formal document or letter.

